

I N M E M O R I A MCON BROERS.

Wij staan hier aan de baar van onze vriend Con.

Dat is: Constantijn, Johan Broers, geboren als zoon van de bejaarde Ds. Broers, te Pekalongan op 29-9-1913, bioloog; gearresteerd 21-7-1942, onverwacht gestorven op 1 augustus 1980; 66 jaar oud.

Koel, onze Con, maar een opmerkelijk en zeer begaafd man. Op enige dagen na kenden wij elkaar 40 jaar; in augustus 1940 begon ons verzetswerk in Utrecht. Van zijn groep leeft nu niemand meer. Sommige namen laten een herinnering opdagen: Mr. Joost Verheus, Mr. Pam de Lange, Maarschalkerweerd, Cor Grootjes, Nico Hoeyenbosch, groenteboer van Rijn, de (goede) agent vd. Wal, Mr. Douwe Feikma. Er heerste - niet onbegrijpelijk - eerst wel enig wantrouwen tussen de mannen van het eerste uur, eerste maanden of het eerste jaar. Con's groep was ingelijfd bij de O.D. in Utrecht en allengs kwam er vertrouwen en dientengevolge resultaat. Wij zaten in Scheveningen en Haaren, en het tweede O.D. proces (waar van de 100 er nu nog 12 in leven zijn) volgde, waarin wij werden " abgetrennt " met het zogenaamde " Keitel Erlach " en kwamen als N.N.'ers in Natzweiler. Pas in Natzweiler hebben wij elkaar goed leren kennen; en eens zeide hij mij dat hij wilde leven naar 1 Cor. 16 vers 13:

" Waakt
Staat in het geloof
Weest mannelijk
Zijt sterk ".

Con, de lange man met zijn onverwoestbaar humeur sloeg er zich doorheen. Wij zien het nog steeds " Nachslag " met de lange, lange queus van uitgehongerde mannen.

Mannen?

Neen, nummers!

Con, met zijn natuurlijke beminnelijkheid en spontaniteit, speelde het klaar de SS'ers uit te tekenen. Eevelen liet hij profiteren van zijn " schildersloon ".

Con als verpleger; altijd, onder welke omstandigheden dan ook, zorgzaam en met een opbeurend woord voor een ieder. En in Dachau was het niet anders. Handig zorgde hij er voor dat er een Nederlandse vlag geconstrueerd werd voor de bevrijdingsdag. Wijlen Dockij, een goed mensenkenner, was erg op hem gesteld en dat zegt wel iets.

Na de bevrijding had Con een moeilijk leven. Was toen Centrum '45 er al geweest, dan zou het anders gelopen zijn. De contacten werden losser en de enkelen die hem getrouw bleven, hadden weinig succes Con

uit zijn isolement te halen. Toch kwam Con in veilige haven door zijn huwelijk met mevrouw von Meyenfels. Haar overlijden was voor hem een zware slag.

Wij Natzweilers, zullen deze begaafde bioloog, kunstenaar en goede vriend niet vergeten.

Niet kunnen vergeten!

Moge hij zijn rust hebben gevonden.

Pim B.
(NN 5561)

JAN VAN DER SCHANTZ.

Kort geleden ontvingen wij het trieste bericht uit Nieuw-Zeeland, dat onze goede en trouwe vriend " Jan van der Schantz " was overleden.

Jan, die vorig jaar, tijdens zijn vacantie, nog in ons midden was en zich er op veheugde weer bij ons te zijn op onze a.s. reünie te Amsterdam in oktober. Het heeft niet zo mogen zijn.

Jan, de Haagse politiemans die een onverzettelijk " Neen " gezegd had tegen de Duitse bezetter.

Jan, de Haagse politiemans die onmiddellijk en onvoorwaardelijk in het verzet ging.

In Natzweiler kwamen wij in hetzelfde commando, Jan, Boudewijn van de Berg en ik. In de " Strassenbau ", een moordend commando, waar één stenen uit de rotsen moest hakken, de ander vangen en de derde de stenen in een kruiwagen laden en in het ravijn leegkiepen. De SS stond erbij o.m. gewapend met stokken om de vol-komen zinloze arbeid in een snel, veel te snel tempo te laten verlopen. Onderling spraken wij af om regelmatig van taak te wisselen omdat het éne onderdeel van het werk aanzienlijk zwaarder was dan het andere. En zo sleepten wij onserdoor.

Kort na de bevrijding emigreerde Jan naar Nieuw-Zeeland; verbitterd als hij was dat Haagse politie-superieuren., die in de oorlog fout geweest waren, ja zelfs verraad hadden gepleegd, nog op dezelfde stoel zaten. Ja, zelfs gepromoveerd waren. Het was voor Jan in Nieuw-Zeeland geen vetpot, maar hij sloeg er zich doorheen.

Jarenlang was er geen contact met hem, totdat een vriend uit Natzweiler hem bezocht en hem wees op onze " Stichting 1940 - 1945 ". Vanaf dat moment - eigenlijk onnodig dat te zeggen - ging het hem beter. Hij bracht met zijn vrouw een bezoek aan Nederland, ontmoette oude vrienden en ging mee op de jaarlijkse herdenkingstocht naar Natzweiler.

N A D E R E H E R I N N E R I N G E N A A N C O N B R O E R S

Wat ik in Natzweiler aan mijn vriendschap met Con Broers te danken heb - mijn leven - is gepubliceerd. Nu ik de schok van zijn plotselinge dood op 1 augustus 1980 te boven ben, voel ik de behoefte hier nog meer herinneringen aan hem, ook na-oorlogse, vast te leggen.

Begin juli 1943 was ik al enkele maanden Sanitäter in de Kriegswehr-machtsgefängnis aan de Utrechtse Gansstraat - een vorstelijke baan onder die omstandigheden. Op de ziekenzaal verpleegde ik o.a. Gerard van Hamel en de vader van Jan Koet. En verder kwam ik, vergezeld van een Sanitätsgefreiter, in de cellen waar men mij nodig had. Toen het bericht kwam dat ik op transport zou gaan, was het van belang een opvolger aan te wijzen die wat meer van de geneeskunde afwist dan ik. Bij mijn bezoek aan de cellen had ik de biologisch student Con Broers min of meer leren kennen. Hem wees ik aan en Hauptmann Wöllhardt, de commandant, vond het goed.

In enkele dagen wijdde ik Con in de geheimen van het Sanitätserschap in. Hij was toen even mager als lang, reden waarom ik hem nogal wat 'bijvoeding' gaf, o.a. eens vier liter bouillon uit een lampetkan. Later in Natzweiler heeft hij mij dat duizendmaal vergolden - een van de oorzaken van mijn overleven.

In Natzweiler zag ik hem terug, bij aankomst van het tweede grote Hollandertransport in oktober 1943. Con, bioloog en tekenaar, in elk opzicht opvallend, alleen al door zijn 204 centimeter lengte, stond al gauw bekend als Der Maler. In de Baubude tekende hij portretten van SS'ers en prominenten en verdiende daarmee brood, ander voedsel en sigaretten. In deze verdiensten liet hij mij en anderen in ruime mate delen.

Wij organiseerden al spoedig slaappleatsen naast elkaar. Hij werd een soort beschermer van mij, niet alleen op voedselgebied. Hij vertelde mij - nogal onvoorzichtig - dat hij zich onder andere met het doorgeven van inlichtingen over de aanbouw van U-Boote op Duitse werven bezig had gehouden. Als een U-Boot bijna afgebouwd was, kwam dan de RAF daarmee afrekenen. Ook vertelde hij mij dat hij bij de eerste keer, dat hij tijdens een verhoor door een SD'er werd 'aangeraakt', de betrokkene het gezicht volledig naar binnen had geslagen. Daarna waren drie anderen gekomen.

Het kost mij geen moeite mij Con der Maler voor te stellen zoals hij daar in Natzweiler op appèl stond, de barak binnenkwam, mij riep, met mij kletste, tekeningen liet zien. Hij sprak mij veel over zijn vader en moeder, zijn vriendinnen, één vriendin, de biologie, zijn geloof en zijn plannen.

"Als je het eens heel moeilijk hebt", zei hij me, "moet je je

voorstellen dat het drie maanden later is en dat je dan terugziet op nu ". Aldus leerde hij mij de beginselen van de kunst van scheiding van lichaam en geest, en die van het afstand nemen van zichzelf. Ook nu nog, zesendertig jaar later, doe ik daar mijn voordeel mee.

Onze vriendschap hield aan maar raakte gaandeweg toch gekenmerkt door een zekere verwijdering op maatschappelijk gebied. Ik was inmiddels gescheiden en hertrouwd, wij kregen vier zonen en een dochter en hadden het erg druk: een degelijk bestaan. Soms verloren wij Con wat uit het oog. Maar een bezoek van Con, tussen zijn (opgewekt weergegeven) drama's door, was altijd een gebeurtenis. Het ging stevast gepaard met enorme boeketten, grote dozen bonbons, flessen wijn en ongelooflijk boeiende uiteenzettingen over biologische onderwerpen, o.a. over de bananenspin. De kinderen luisterden ademloos naar Oom Con.

Zijn proefschrift over een onderdeel van het gehoororgaan van de olifant kwam echter nimmer tot stand: de begaafde Drs. C.J. Broers is Nooit Dr. geworden.

Behalve artiest en bioloog was Con een begaafd didacticus. Ongetwijfeld Con's biologielessen - hij is ook leraar geweest - even opzienbarend als boeiend geweest. Hij kreeg dan ook problemen met de schoolleiding. Later werd hij repetitor anatomie en embryologie in Leiden en elders.

Gaandeweg liepen onze wegen verder uiteen. Die van Con voerden hem naar een bohémienleven in Leiden. Toen hij ziek werd en tijdelijk (het zou voor hem altijd zijn) elders zijn intrek nam, werd zijn woning gekraakt en werden al zijn bezittingen gestolen. Toen was hij berooier dan ooit.

Dat ' elders ' was het huis van Ennie von Meyenfeldt, met wie hij eens vóór de oorlog aan boord van de Johan van Oldenbarnevelt op terugreis uit zijn dierbare Indië verlovingsplannen had gemaakt. Vele tientallen jaren later vonden zij elkaar terug - twee tot dusverre eenzame mensen. Hun relatie ontroerde ons. Voor Con was nu een soort ordentelijk leven aangebroken. Maar Ennie werd langdurig ziek en nog meer ontroerde ons de voortdurende zorg waarmee Con haar leven verlichtte tot haar dood, die fnuikend voor hem is geweest. Ik was bij de begrafenis en werd getroffen door Cons duidelijk zichtbare fysieke achteruitgang, welke hij overigens, volgens zijn aard, ontkende.

Op 4 oktober 1979 zag ik Con voor het laatst en wel in het Haagse Diakonessenhuis Bronovo waar hij was opgenomen wegens hartklachten. Hij leek het met die opname niet erg eens te zijn. Toen ik enkele dagen later telefonisch informeerde, bleek hij alweer thuis te zijn. Hij zei mij toen: " Ik ben weggelopen. Maar het was moeilijker uit Bronovo te ontsnappen dan uit Natzweiler ". Echt Con!

Ook in 1980 heb ik nog contact met Con gehad. Helaas weer alleen telefonisch. Uit niets bleek mij dat zijn toestand verslechterd was. De gewone bravoure, de gewone understatement, de gewone warmhartigheid, zijn gewone stopwoord ' het staat zo slordig '.

Het bericht van zijn dood kreeg ik telefonisch van Willem Roessingh op een vakantie-adres in Twente. Een tijdlang zaten wij sprakeloos. Daarna kwam de wroeging: omdat wij ons het lot van Con, alléén, bijna zonder familie, te weinig hadden aangetrokken, weliswaar mede doordat mijn vrouw een half jaar lang ziek was geweest - maar toch!

Constantijn Broers was, met al zijn bravoure, al zijn merkwaardige, soms onhoudbare maatschappelijke opvattingen, een gelovig man en een heldhaftig man, met een groot hart voor zijn medemensen.

Nu het te laat is, denk ik bijna elke dag aan hem. Gelukkig heb ik in eerste na-oorlogsejaren nog veel contact met Con gehad.

Floris B. Bakels.
